

**ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОЇ І СЕМАНТИЧНОЇ
ПОБУДОВИ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ В АВТОРСЬКІЙ
ПАРАДИГМІ ФРЕНКА О'КОННОРА (НА МАТЕРІАЛІ
ОПОВІДАННЯ “MY OEDIPUS COMPLEX”)**

У статті йдеться про особливості структурної і семантичної організації складнопідрядних речень в оповіданні Френка О'Коннора “Мій едипів комплекс”.

В статье идет речь об особенностях структурной и семантической организации сложноподчиненных предложений в рассказе Френка О'Коннора “Мой эдипов комплекс”.

The article deals with the peculiarities of structural and semantic organization of complex sentences in the story “My Oedipus Complex” by Frank O'Connor.

Розгляд речення в сучасній лінгвістичній науці як багатоаспектного і багатоярусного явища дозволяє аналізувати його не тільки щодо особливостей формально-граматичної побудови, а й з урахуванням семантики його безпосередніх конститuentів. Вивчення складнопідрядного речення (далі – СПР) в індивідуально-авторській парадигмі на матеріалі різних жанрів художнього дискурсу видається сьогодні дуже перспективним.

СПР завжди було предметом багатьох лінгвістичних розвідок. Грунтовні дослідження СПР запропоновані такими відомими мовознавцями, як: М.С. Поспеловим, В.А. Белошапковою, В.А. Звегинцевим. Збагатили й конкретизували більшість положень, що стосуються осмислення структури СПР і сучасні дослідники, серед яких: М.В. Варисова, С.В. Романович, Я.М. Прилуцька, О.В. Ткач та ін.

Досліджуючи особливості структурно-семантичної організації СПР на матеріалі короткого оповідання, варто пам'ятати, що через стильові риси даного жанру художньої літератури проявляються не тільки загальні ознаки цього типу тексту, але й часткові. Вияв останніх залежить, насамперед, від інтенцій автора [3]. Як зауважує Т.В. Бухінська, оповіданням характерний особливий тип міркувань, а авторській мові у них притаманні довгі речення, – переважно СПР та складні речення ускладненого типу [2].

Відомо, що структурною диференційною ознакою СПР є поліпредикативність, різний ступінь самостійності частин та використання специфічних засобів зв'язку. Досліджуючи у статті синтаксичну структуру СПР, ми будемо дотримуватись загальноприйнятої класифікації, що ґрунтується на уподібненні СПР до простого, а підрядних частин – до членів простого речення.

Метою статті є визначення специфічних ознак структурної і семантичної організації СПР у авторській парадигмі Френка О'Коннора на матеріалі одного з його оповідань.

Завдання статті: дослідити особливості зв'язку формально-синтаксичних параметрів з семантикою СПР, використаних в оповіданні, та встановити як ці характеристики забезпечують втілення задуму автора.

Головним героєм оповідання є дитина. Однак, письменник зображує роздуми та внутрішні переживання персонажа з позицій мовлення дорослої людини, у такий спосіб наче відтворюючи події минулого у ретроспективі. Оповідь ведеться від першої особи, що зумовлює прагнення автора до максимально достовірного змалювання емоцій та почуттів персонажа під впливом надзвичайно важливих для нього обставин, що склалися. Символічною є й назва оповідання, що є алюзією до відомого міфу Давньої Греції.

У мовленні автора твору (за результатами вибірки СПР) переважають СПР з підрядними додатковими та означальними. Непоодинокі випадки вживання й підрядних обставинних (часу, мети, причини, умови, наслідку, порівняння та способу дії). Часто зустрічаємо й СПР з ускладненою структурою (багатокомпонентні або контаміновані з однорідними супідрядними чи двома та більше підрядними різних підвидів; із паралельним або послідовним підрядним зв'язком), а також компаундно-комплексні речення. Значно рідше письменник використовує підрядні підметові та аппозитивні. Розглянемо згадані типи підрядних детальніше.

У якості формально-граматичного показника, що з'єднує головне речення з підрядним додатковим, письменник використовує здебільшого сполучне слово *what*. Наприклад: *They [the boy's legs] discussed what Mother and I should do during the day, what Santa Claus should give a fellow for Christmas, and what steps should be taken to brighten the home*. Іншими засобами граматичного зв'язку, що служать авторові для введення підрядного додаткового, є асемантичний сполучник *that* (1), сполучні слова прислівникового типу *when* (характерне для введення підрядного обставинного часу) (2) та *where* (типовий для обставини місця) (3): (1) *He saw through Sonny, and now he knew that I saw through him as well*. (2) *Mother was simply silly about him, and couldn't see when he was only showing off*. (3) *"Do you know where I want to go with you today, Mummy?"*

Іще одним видом підрядного додаткового, що його використовує автор, є речення, введене прийменником та сполучним прислівником: *To begin with, she was very preoccupied – I supposed about where she would get the seventeen and six <...>*, віддалене від головної частини речення вставною, суб'єктивно-модальною фразою *I supposed*.

Іншим випадком вживання підрядного додаткового є використання його після головного речення, введеного емпатичною конструкцією *it is ... that*: *It was only then that I fully realized how God had coddled me, listening to*

my prayers for the safe return of this monster. З метою виділення інформативної значимості, що її містить присудок головної частини, О'Коннор також використовує інверсію: *Little, indeed, did I know what I was praying for!*

У тексті нерідко знаходимо два підрядних додаткових у структурі складного речення, що насамперед зумовлено смисловою "незавершеністю" дієслів (*feel* та *know*), а також бажанням автора якомога конкретніше відтворити потаємні думки героя: *I felt she was probably relieved to know that one day Father's hold on her would be broken.*

З наведених прикладів бачимо, що підрядні додаткові приєднуються в головному до слів певних семантичних груп, найпоширеніша з яких – слова зі значенням мовлення, думки, почуття, сприйняття: *discuss, see, know, realize* тощо, котрі вимагають обов'язкового розширення.

На рівні складного речення підрядні означальні відповідають основній тенденції писемного мовлення до конкретизації і уточнення (1) або надання деталізованої описової інформації для вичерпності викладу (2): (1) *Full of spite, I gave Father a kick, which she didn't notice but which made him grunt and open his eyes in alarm.* (2) *This was a new development, which threatened to be even more serious than "talking to Daddy."*

Опис обстановки, в якій живуть головні герої, а також їх характеру, часто вимагає від автора художнього твору вживання підрядного означального речення поряд з додатковим (порядок розташування залежить від контексту): *I thought for a while that it might be the newspapers she was interested in <...>.*

"Вживання підрядних обставинних зумовлюється основним завданням письменника – зображувати події, явища, персонажів в їх конкретно-індивідуальній, неповторній формі, створюючи своєрідний аналог дійсності" [1]. Саме тому подія, яка описується, супроводжується розгорнутою у підрядному реченні характеристикою часу дії, способу тощо. О'Коннор вживає досить широкий спектр підрядних обставинних: часу, причини, мети, наслідку, способу дії, порівняння та умови.

Розглядаючи підрядні часу в оповіданні, серед таких формально-граматичних показників як сполучники прислівникового типу *when* (1) та *as* (2), звертаємо увагу й на імпліцитно виражений підрядний зв'язок (3): (1) *He created a terrible scene one evening when he came in from work and found me at his box, playing with his regimental badges, Gurkha knives and button-sticks.* (Смисловою функцією підрядного є уточнення, конкретизація обставини головного речення). (2) *As she lifted me, I gave a screech, enough to wake the dead, not to mind Father.* (3) *The second time I saw him do it I got wild.* Або: *Every time I made a remark Mother hushed me irritably.* Як бачимо, підрядне часу у двох останніх прикладах не містить експліцитно вираженого сполучника, який би поєднував предикативні частини в одне синтаксичне ціле. На існування останнього, проте, цілком очевидно вказує синтаксична структура препозитивного підрядного, котре є повністю

залежним від головного та, за умов виокремлення, граматично й семантично незавершеним.

На вживання СПР з підрядними причиновими письменника спонукають перш за все психологічні описи характеру персонажа. Серед таких СПР знаходимо речення, введені традиційними для цього типу смислового зв'язку сполучниками *because* (тільки у постпозиції) та *as* (здебільшого на початку речення), як-от: (1) *That seemed to stagger her, because she said nothing for a while.* (2) *As there was still no room at Mother's side I climbed over her and she woke with a start.*

Зустрічаємо в тексті й випадки імплікації підрядного зв'язку зі значенням причини, що його передає підрядна частина: *There was a bit of the magpie about Father; he expected everything to come in handy.* Крапка з комою у наведеному прикладі виконує смислове навантаження підрядного сполучника *because*. Навіть розглядаючи речення поза контекстом, не можемо не помітити причинового зв'язку між його частинами. Саме тому автор об'єднує дві елементарні ситуації у складну синтаксичну одиницю.

Для того, щоб продемонструвати стан емоційного напруження героя та його крайнє невдоволення ситуацією, що склалася, автор використовує підрядне обставинне мети в ремарці до прямої мови. Підрядне займає кінцеву позицію у реченні (зумовлену його смисловою функцією, – аргументування дії, вираженої дієприслівниковим зворотом). Особливістю ж композиційної структури залежної частини є інверсія: *“These are not toys,” he growled, taking down the box again to see had I lifted anything.*

Одне і те ж двокомпонентне сполучне слово, в залежності від лексичного значення та характеру розташування у реченні, використовується Френком О'Коннором для введення підрядного наслідку (1) або способу дії (2): (1) *Mother laid out all my toys in a complete ring round the bed so that, whatever way I got out, I was bound to fall over one of them.* (2) *I was so astonished that I stopped screeching.* Характерною рисою речень такого типу є дистантне розташування складеного сполучника: *so* модифікує предикатив складеного іменного присудка, *that* – вводить підрядну частину.

Серед підрядних порівняльних найпоширенішими є такі, що введені сполучними прислівниками *as*, *as if* та *as ... as*. Наприклад: (1) *I had never met anyone so absorbed in himself as he seemed.* (2) *For some reason Father looked at her as if she had struck him and then turned away with a scowl.* (3) *“Why are you talking to Daddy?” I asked with as great a show of indifference as I could master.*

If the afternoon was fine we either went for a walk in the country or a visit to Mother's great friend in the convent, Mother St. Dominic – є СПР з підрядним умови. Прикладом умовного речення в оповіданні є й наступне. Однак, на відміну від попереднього, автор використовує у ньому як еквівалент сполучника *if*, сполучне слово *when*, на умовне значення якого вказує контекст: *Father and I had quite different notions of a walk in town.* Не

had no proper interest in trams, ships, and horses, and the only thing that seemed to divert him was talking to fellows as old as himself. *When I wanted to stop he simply went on, dragging me behind him by the hand; when he wanted to stop I had no alternative but to do the same.*

Підрядні підметові у мовленні автора оповідання є досить лаконічними. Як відомо, у такому реченні зв'язок, що встановлюється між аргументами СПР, має абстрактно-реляційний характер; а особливістю підмета, вираженого підрядним реченням, є те, що його денотатом виступає ситуація [1]. Наприклад: *But as time went on I saw more and more how he managed to alienate Mother and me. What made it worse was that I couldn't grasp his method or see what attraction he had for Mother.* У другому реченні значення підрядного стає зрозумілим лише з конситуації.

Серед складних речень з підрядним з'ясувальним як приклад авторської індивідуальності обираємо наступне: *At teatime, "talking to Daddy" began again, complicated this time by the fact that he had an evening paper <...>.* У цьому реченні підрядна частина входить до структури дієприкметникового звороту, що компенсує інформативну недостатність опорного слова. А ось у реченні: *<...> I couldn't help feeling that if this was how God answered prayers, he couldn't listen to them very attentively,* підрядне з'ясувальне є результатом синсемантичності другого компонента складеного дієслівного модального присудка, вираженого герундієм *feeling*. Однак особливістю підрядної частини є те, що вона є умовною за синтаксичною структурою.

Як бачимо, такі мовні одиниці, як *fact, feeling* тощо вимагають обов'язкового розширення, а підрядні з'ясувальні у структурі СПР виступають незамінною формою передачі завершеного змісту речення.

Письменник також вдало поєднує різні види підрядних в одному СПР. Наприклад, у реченні: *That very day when he came in to dinner he took off his boots and put on his slippers, donned the dirty old cap he wore about the house to save him from colds, crossed his legs and began to talk gravely to mother, who looked anxious,* виділяємо підрядне часу, що уточнює обставину головного речення, означальне обмежувального типу, яке модифікує антецедент *cap*, та іще одне означальне описове, котре є характеристикою стану героїні у момент мовлення.

Іншим яскравим прикладом контамінованих конструкцій в оповіданні є речення типу: *I noticed that it seemed to be a sign that he wanted to stop for a long time whenever he leaned against a wall,* що складається із одного головного речення та трьох підрядних, яких відзначає послідовний характер підрядного зв'язку: друге підрядне речення, з'ясувальне, залежить від препозитивного (у відношенні до нього) додаткового та розширює зміст вжитого у ньому іменника *sign*, а третє підрядне – часу, конкретизує зміст складеного дієслівного присудка означального.

З метою якнайповніше передати роздуми маленького героя та його особливе світосприйняття, автор вдається до компаундно-комплексних

речень. Так, на першому рівні синтаксичної організації складного речення *He smoke, which gave him a pleasant musty smell, and shaved, an operation of astounding interest*, простежується сурядний зв'язок. Водночас, обидві частини речення є підрядними за своєю структурою. У першій підрядне апозитивне вводиться сполучником *which*, у другій ця характеристика виражена імпліцитно. Або речення типу: *Ours was the only house in the terrace without a new baby, and Mother said we couldn't afford one till father came back from the war because they cost seventeen and six*, у структурі другої частини якого виділяємо підрядне додаткове, обставинне часу й причини. Особливістю цього речення є паралельна супідрядність: обидва обставинних залежать від підрядного додаткового.

Отже, ситуації, змальовані в оповіданні, відображають складний процес роздумів героя та їхній результат. На основі дослідженого матеріалу доходимо висновку, що об'єктивний зміст внутрішніх роздумів та почуттів персонажа відображають логічні пропозиції, котрі дають змогу адекватно інтерпретувати той чи інший тип підрядного. Авторське мовлення в обраному оповіданні охоплює майже увесь спектр підрядних речень й характеризується вживанням великої кількості складних речень ускладненого типу.

Подальші дослідження структурної-семантичної організації СПР на матеріалі художнього дискурсу відкривають нові можливості для розширення уявлень про особливості контамінованих синтаксичних одиниць в індивідуально-авторській парадигмі та уможливають проникнення в сутність розуміння закладених в них текстоутворюючих, прагматичних та інших характеристик.

Література:

1. Бойко Ю.П. Вживання підрядних речень у текстах різних функціональних стилів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Ю.П. Бойко. – Одеса, 2002. – 20 с.
2. Бухінська Т.В. Розмір та частота вживання різних типів речень у німецькій мові (на матеріалі художньої прози та публіцистики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Т.В. Бухінська. – Чернівці, 2007. – 20 с.
3. Ольховська Н.С. Прагматико-комунікативні та лінгвостилістичні характеристики драматургічних текстів Томаса Бернгарда : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / Н.С. Ольховська. – Харків, 2007. – 20 с.
4. O'Connor Frank. My Oedipus Complex. Електронний ресурс: http://www.geocities.com/cyber_explorer99/foconnoroedipus.html